

Viering 'Goed en kwaad, misdaad en straf'

Kristin Vanschoubroek

18 oktober 2009

Soms lijkt het wel alsof het kwaad in onze tijd toeneemt. De media hebben alleszins een duidelijke voorliefde voor het kwaad. Ze berichten er veel vaker over dan over het goede. We worden om de oren geslagen met beelden van geweld. Misschien is dat omdat het kwade choqueert, verontwaardiging oproept. Het goede lijkt natuurlijker en vanzelfsprekender en dat is het ook. Het hoort bij het wezen en de bestemming van de mens. Het kwade houdt mensen weg van hun wezen en hoort dus niet bij de bestemming van de mens.

We willen al dat kwaad niet, het bedreigt ons. Van daaruit is er een grote roep naar veiligheid en beteugeling van het kwaad. De gevangenen zitten overvol.

Hoe gaan we om met de toenemende agressie, met criminaliteit en met zinloos geweld? We kunnen er niet in een boog omheen lopen. We moeten het in de ogen kijken. Deze viering is een uitnodiging daartoe.

We beginnen met ons te verbinden met onszelf. In elk van ons schuilen liefdevolle gedachten en gevoelens, maar evengoed gedachten en gevoelens van kwaadheid en opstandigheid. Onder deze tegenstrijdige gedachten en gevoelens zit ons verlangen naar liefde. Laten we ons verbinden met die liefde, die het goede én het duistere in onszelf en in de wereld overspant. Hiertoe steken we het licht aan.

Om te spreken over goed en kwaad begin ik graag bij het begin, bij het verhaal van de schepping in Genesis 1 tot 3.

Er is het paradijs, de tuin van Eden. Adam en Eva lopen erin rond. Ze zijn naakt, ze kennen geen schaamte, ze leven in onschuld. God heeft hen gezegd dat ze van de vruchten van alle bomen mogen eten, behalve van die ene: de boom die in het midden van de tuin staat, de boom van goed en kwaad, de boom der levenden, zo staat het in de bijbel. Maar Eva laat zich dat niet zeggen. Ze laat zich verleiden om het menselijk leven in al zijn aspecten te leren kennen. Als de boom van goed en kwaad ook de boom van het leven is, dan zou ze goed gek zijn als ze zich deze ervaring liet ontzeggen. Eva bijt in de appel en verleidt Adam om hetzelfde te doen.

Precies door deze symbolische daad zet de mens een stap in de ontwikkeling van zijn bewustzijn. Vanaf nu zal hij zelf moeten uitmaken wat goed en kwaad is. Vanaf nu onderscheidt hij zich van de andere schepselen, de mineralen, de planten, de dieren, die leven volgens wetmatigheden waarop ze geen vat hebben. Vanaf nu is elke mens iemand met een vrije wil.

De mens werd zich bewust van goed en kwaad en moest dus kiezen. Dat is een moeilijke opgave. Hoe daarmee omgaan? Is er een richtlijn?

Nu komt Mozes het verhaal binnen. Hij heeft stenen tafelen waarop de tien geboden staan, regels die mits ze worden nageleefd ons leiden naar een goed en eervol leven. Wie zich aan die regels houdt, is op weg naar heiligheid, wie zich niet aan deze geboden houdt, is een zondaar.

De hele leer van de kerk is tot op vandaag daarop gebaseerd.

Nochtans is Jezus 2000 jaar geleden zijn boodschap komen brengen en die klonk heel anders. In het Nieuwe Testament staan zoveel verhalen die net het onderscheid opheffen tussen goed en kwaad, gekoppeld aan geboden en verboden. Jezus sprak niet over 'dat mag en dat mag niet'. Jezus zag de mens. Hij sprak over geloof en vertrouwen en hoe iedere mens opnieuw een kans krijgt. Hij doorbrak het rigide denken van de schriftgeleerden over goed en kwaad. Hij nam de overspelige vrouw in zijn

liefde op. Hij at met zondaars en tollenaars, hij ging naar de zieken, de blinden, de doven, ... naar hen die door de maatschappij waren uitgesloten.

Ik denk dat de tijd nu pas rijp is om die dingen uit het evangelie echt te kunnen begrijpen. Wellicht waren de voorbije 2000 jaar – die slechts een fractie zijn in het licht van de ontwikkeling van de mensheid – nodig alvorens we deze evangelische boodschap echt tot leven kunnen brengen. Jezus doorbrak de oude maatschappelijke regel 'oog om oog, tand om tand', die was ingegeven door wraak en vergelding. Het is nog steeds een revolutionaire boodschap, die het vijanddenken doorbreekt, ik tegenover jij, het goede tegenover het kwade. Jezus verkondigt het licht dat iedereen en alles insluit. Liefde die het goede en het kwade overstijgt.

Jullie hebben gehoord dat gezegd werd: "Je moet je naaste liefhebben en je vijand haten." Ik zeg jullie: "Heb je vijanden lief en bid voor wie jullie vervolgen, alleen dan zijn jullie werkelijk kinderen van je Vader in de hemel. Hij laat zijn zon immers opgaan over goede en slechte mensen en laat het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Is het een verdienste als je liefhebt wie jou liefheeft? Doen de tollenaars niet net zo? En als jullie alleen je broeders en zusters vriendelijk bejegenen, wat voor uitzonderlijks doe je dan? Doen de heidenen niet net zo? Jullie zullen dus onverdeeld goed zijn, zoals jullie hemelse Vader onverdeeld goed is."

(Matteüs 5, 43-48)

Vraagt het evangelie ons om mensen die anderen kwaad doen, lief te hebben? Ook mensen zoals Dutroux, Kim De Gelder, of verder van huis: de Taliban, die uitmoordt en verkracht? We mogen toch strijden tegen het kwaad? Hoe kan dat dan gepaard gaan met die mensen liefhebben?

Er is ook 'het kleine kwaad', onzichtbaar soms, maar daarom niet minder ingrijpend. Zoveel mensen zijn getekend door het kwaad dat hen is aangedaan, vaak in de persoonlijke sfeer, tijdens hun opvoeding, door dingen die ze hebben meegemaakt en waar ze vaak uit schaamte niet kunnen of durven over praten.

Vraagt het evangelie aan die mensen dat ze wie hen dat kwaad heeft aangedaan zouden liefhebben? Hét antwoord hierop kan niet gegeven worden. Het is een proces dat zich ontvouwt in het hart van elkeen.

Ik kan enkel een paar gedachten aanreiken.

1. Een eerste gedachte is dat we de mens nooit mogen laten samenvallen met wat hij heeft gedaan. Er zijn geen slechte mensen, er zijn enkel mensen die een slechte daad hebben gedaan. En mensen zijn altijd meer dan wat ze hebben gedaan. Ook als je fouten hebt gemaakt, mag je erop vertrouwen dat er zoveel meer is in jezelf.

2. Een tweede gedachte. Het is goed ervan bewust te zijn dat goed en kwaad subjectieve begrippen zijn. Ze zijn het resultaat van ons denken en onze emoties. Die hebben te maken met ons ontwikkelingsproces, onze opvoeding en de cultuur en de tijdgeest waarin we leven. Afhankelijk van onze levensovertuiging zal bijvoorbeeld opkomen voor het homohuwelijk voor de ene een goede daad zijn en voor de andere een blijk van zedenverval. Iemand die een zelfmoordcommando leidt, zal ervan overtuigd zijn dat hij hiermee een goede daad stelt. Hij offert niet alleen zijn eigen leven op voor de goede zaak, maar is ook bereid de levens van anderen daaraan op te offeren. Zo kunnen talloze voorbeelden worden gegeven.

3. Een derde gedachte. Er is een werkelijkheid die goed en kwaad overstijgt en waar we ons mee kunnen verbinden.

Ik herinner mij de eerste keer dat ik hier bewust mee geconfronteerd werd.

Ik had een vriendin. We waren beiden 30 jaar. Zij was getrouwd en haar man was ook een goede vriend van mij. Op een bepaald moment vertelde ze mij dat ze een andere man had leren kennen en een relatie met hem was begonnen. Ik luisterde naar haar. Er waren een aantal aspecten in de relatie met haar man waar ze zich niet goed bij voelde. Seksueel was ze nooit ontwaakt. Bij die nieuwe man ging haar hart helemaal open en kon ze zich helemaal overgeven. Ik kon met haar meevoelen en met liefde en begrip luisteren.

Maar eens thuis werd ik bestookt door innerlijke vragen. Mijn vriendin deed toch onrecht aan haar man, die van niets wist. Ze bedroog hem. En hoe moest ik mij gedragen? Ik deelde een geheim. Hoe kon ik haar man recht in de ogen kijken? Een oordeel over haar gedrag kwam opzetten. Ik werd steeds opnieuw heen en weer geslingerd. Ik kwam er met mijn verstand niet uit. Ik kon alleen voelen dat het was zoals het was. En ik moest leren de innerlijke tegenstellingen die deze situatie in mij opriepen te verdragen. Het was het begin van een bewustzijn dat we allen als mens een open ruimte in ons dragen die vrij is van oordeel. Empathie, je inleven in de belevingswereld van de ander, opent de poort naar deze ruimte.

4. We moeten leren omgaan met het feit dat het kwade deel uitmaakt van de wereld en dat het (nog) een functie heeft. Het is immers door het kwade dat we ons dieper bewust kunnen worden van het goede en voor het goede gaan ijveren.

De schokgolf die de moorden op de baby's in Dendermonde heeft veroorzaakt, heeft een grote solidariteit op gang gebracht. Velen in onze maatschappij voelden zich diep geraakt en werden zich bewuster van de onschuld en de kwetsbaarheid van kinderen en hoezeer ze beschermd moeten worden. Er kwam een warme stroom van diep verdriet en meevoelen op gang.

Soms moet het kwade gebeuren om te beseffen wat de grondvesten en de diepere waarden van onze samenleving zijn.

Kim De Gelder is naast de man die iets afschuwelijks heeft gedaan ook de man die bijdraagt tot een gemeenschappelijk bewustwordingsproces.

Ik kan mij inbeelden dat deze gedachte verzet kan oproepen. En toch, als we kijken met de ogen van het hart, zien we dat goed en kwaad de twee kanten zijn van het leven hier op aarde. En dat we als samenleving de taak hebben om het goede te stimuleren en het kwade te begrijpen en precies daardoor op te heffen. Het kwade begrijpen, er als het ware empathie voor ontwikkelen, is iets helemaal anders dan het kwade afstoten.

Soms lijkt het alsof er in deze tijd meer geweld is dan vroeger. Wanneer ik echter denk aan de folterpraktijken in de middeleeuwen, waarvan o.a. de vergeetput en de folterkamers in het Gravensteen getuigen, dan zijn we toch al een stukje gegroeid in ons mens-zijn.

Het vele onrecht in de wereld, de oorlogen, de armoede, de criminaliteit wijzen er ons wel op dat er nog werk aan de winkel is, dat er nog veel scheef is gegroeid dat recht moet worden getrokken.

Ik wil nog graag iets zeggen over misdaad en straf.

Hoe gaan we om met mensen die een zware misdaad hebben begaan? Ik neem hier weer de voorbeelden van Kim De Gelder en van Dutroux omdat zij tot ons collectief bewustzijn behoren.

Wanneer wij hen beschimpen en opsluiten vanuit haat en wraak dan zijn wij niet beter dan zij.

Natuurlijk moeten we hen een gevangenisstraf geven. Maar van waaruit? Sluiten we hen op vanuit liefde of vanuit wraak? Dat is de vraag.

Om een antwoord te vinden op grote vragen vergelijk ik ze graag met kleine vragen, omdat ik ervan uitga dat wat in het kleine gebeurt, binnen de intieme kring, vergelijkbaar is met wat in het groot in de maatschappij plaatsvindt. De processen zijn uiteindelijk dezelfde.

Ik denk nu aan een gewone opvoedingssituatie. Ouders wier kind iets doet dat niet mag, zetten vaak hun kind voor straf in een hoek of apart in een kamer. Waarom doen ze dat? Meestal zijn er twee

redenen. De eerste is: het kind heeft iets verkeerd gedaan en moet zich daarvan bewust worden. Zo leert het hoe het zich moet gedragen, welke waarden belangrijk zijn in de omgang met anderen. Een tweede reden kan zijn: aan zichzelf de kans geven om te kalmeren. Een kind kan immers wel eens het bloed onder je nagels vandaan halen en dan wil je duidelijk maken dat er een grens is. Je kan niet meer. Dan is het goed dat er even afstand is, voor beiden. Zo schep je ruimte voor inzicht – waarover gaat het hier eigenlijk? – rust en sereniteit.

Zo zie ik dat ook met mensen die een misdaad hebben begaan: ze moeten afgezonderd en gestraft worden, want ze deden iets verkeerd, iets dat haaks staat op de waarden van de samenleving waartoe ze behoren. Nu krijgen ze de kans zich te bezinnen en tot inkeer te komen. Hun afzondering geeft ook aan de samenleving de kans om tot rust te komen. Na de moorden in Dendermonde of na de ontdekking van de misdaden van Dutroux is het goed dat we er zeker van zijn dat die mensen achter slot en grendel zitten. Zo kan er weer een gevoel van veiligheid ontstaan en kan er aandacht en zorg worden gegeven aan de slachtoffers.

Ik kom nog even terug op het kind dat gestraft is. Meestal zal het na een tijdje spontaan uit de hoek of uit de kamer komen of de ouders zullen zeggen dat het oké is. Het kind is dan gewoonlijk erg lief. Het verlangt er immers naar weer in de liefde van de ouders opgenomen te worden. Het heeft zijn les geleerd en het leven valt weer in zijn normale plooi.

Als het kind na de straf echter niet wordt ontvangen in liefde, als de ouders kwaad blijven of het kind negeren, dan stapelt het kind kwaadheid en wrok naar de ouder toe op. Het zal de les die het moest krijgen niet leren en in de plaats daarvan komt meer innerlijke agressie.

Hetzelfde proces speelt zich af bij mensen die een misdaad hebben begaan. Als wij als maatschappij wraakgevoelens blijven koesteren, als wij hen als ‘verloren’ beschouwen en opsluiten in gevangenschappen, als wij hen vergeten, dan zorgen we ervoor dat hun haat, hun wrok en hun agressie naar de maatschappij toenemen. Dan kunnen ze niet genezen.

Daders van misdaden zijn eigenlijk ook slachtoffers. Kim De Gelder is het slachtoffer van zijn ik-bewustzijn waarin hij is vastgelopen. Hij is een zieke mens.

Zijn we bereid te luisteren naar wat in hem omgaat aan vervreemding, aan verlatenheid? Misschien zocht hij naar een daad waardoor hij iemand zou zijn. Misschien was hij niemand meer, totaal verloren gelopen in het leven. Dan liever negatieve aandacht dan helemaal geen aandacht. Zonder aandacht gaat een mens dood. Zijn we bereid om naar die dingen te luisteren? Of sluiten we liever ons hart in de overtuiging dat zo'n daad niet te begrijpen is en niet te begrijpen valt? Dat is de keuze waar we voor staan.

En dan gaat het er niet om of zo iemand kan genezen. Misschien kan hij niet genezen en moet hij heel zijn leven opgesloten en bewaakt blijven. Het gaat wel om de beweging van ons hart. Zijn wij bereid om hem te zien als een mens, een mens die zelf slachtoffer is?

Ik denk soms: het zou mijn zoon eens moeten zijn. Als ouder hebben we niet altijd greep op de ziel van onze kinderen en op de rol die ze in dit leven te vervullen hebben. Er zijn ouders die het goed voor hebben met hun kinderen, die hun uiterste best doen en wier kind zich toch tegen hen keert, vol haat en agressie. Of wier kind een vreselijke daad stelt.

Stel dat het mijn kind is, hoe zou ik verder kunnen leven in het besef dat mijn kind zo iets afschuwelijks heeft gedaan? Ik denk dat je dit heel moeilijk te boven kan komen, dat je heel je leven een immense pijn en verdriet met je meedraagt.

En toch wil ik terugkomen op de vraag: wat zou mij helpen, wat zou mij goed doen als ik de ouder was van een kind dat diep gevallen is? Ik denk dat ik heel liefdevolle mensen rondom mij nodig zou hebben. Dat ik moeilijk zou kunnen geloven dat mensen nog van mij kunnen houden.

Ik zou mensen nodig hebben met een open hart, die niets zouden goedpraten, want er valt niets goed te praten, het kwaad is geschied, maar die mij nabij blijven. Ik denk dat ik mensen nodig zou hebben die begrijpen dat ik mijn kind graag wil blijven zien. Ik denk dat ik blij zou zijn als mensen ondanks alles liefde zouden sturen naar mijn kind en voor hem zouden bidden. En die ook liefde zouden sturen naar mij als ouder, omdat ze weten dat het lot van kinderen en ouders onlosmakelijk met elkaar verbonden is.

Het zou goed doen dat er mensen zijn die mijn kind als een mens zouden blijven zien.

Ik denk dat zo'n mensen een lichtje zouden zijn in mijn diepe duisternis.

Meditatie is een manier om geleidelijk aan een innerlijke ruimte te creëren voorbij elk oordeel.

Als we leren zonder oordeel naar onszelf te kijken en alles wat in ons leeft aan gedachten en emoties te aanschouwen zonder oordeel, dan komen we stilaan thuis in ons eigen hart en in het grote kosmische hart.

Zo leren we de dingen te laten zijn zoals ze zijn.

En precies dit, het leven laten zijn zoals het is, zorgt voor een innerlijke verandering. Dat is de paradox.